

gikus eseményt: az író részegen lezuhant a párkányról, emlékét azonban sokan máig úgy őrzik, mint a kor tragikus áldozatát.

Korjellemező, ahogy Dávid Katalint eltávolították a Dokumentációs Központ éléről, s a nevét is törölték a különböző kiadványokból. Aztán Aczél kezét fogott vele, és egyszerre megváltozott körülötte a levegő (ez a jelenség korról-korra ismétlődik). A Nemzeti Múzeumba került, ahol nagy szeretettel és a tekintélyéhez méltó tisztelettel fogadták, s kedvező légkörben folytathatta kutatásait. Ezeknek az éveknek a története már új kötetének tárgya lesz, amely nyilván ugyanilyen érdekes és tanulságos események felidézésével járul hozzá a korszakról való ismereteink gazdagításához. (*Szent István Társulat, Budapest, 2017*)

RÓNAY LÁSZLÓ

„BALKEZÉBEN IS ELFÉR A VILÁG” Kiállítás és könyv Ferenczy Béni utolsó alkotókorszakáról

Az 1956-os forradalom és szabadságharc levereése számtalan magyar ember számára jelentett sokkhatást. A 20. századi magyar művészet kiemelkedő alakját, Ferenczy Bényt (1890–1967) 1956. november 5-én agyvérzés érte. Jobb oldala teljesen megbénult, beszélni sem tudott. A hosszúságos utókezelést és felesége áldozatos ápolását követően lassan talpra állt. Beszélni — egy-két szó kivételével — továbbra sem tudott, ugyanakkor kivételes művészi tehetsége és bámulatos akarateréje révén megtanult bal kézzel mintázni, festeni. Az 1960-as évek elejétől valódi műalkotások — főleg kispasztikák, rajzok és akvarellek — kerültek ki a keze alól. A budapesti Molnár-C. Pál Múterem–Múzeum 2017. november 9-én nyílt és 2018. június 3-ig nyitva tartó kiállításán ezekben az 1960 után keletkezett szobrokban és vízfestményekben gyönyörködhet a közönség. A Földes Mária és Gulyás Dorottya rendezte tárlat magvát a Ferenczy Család Művészeti Alapítvány tulajdonában lévő műtárgyak képezik, de kölcsönzött alkotásokat a szentendrei Ferenczy Múzeumi Centrum és a Magyar Nemzeti Galéria is. Különlegesség, hogy ez az első tárlat, amely kizárólag Ferenczy 1956 után született műveit mutatja be.

A kiállításon látható szobrok között olyan remekművek láthatók, mint az *Aranykor*, az *Álló fiúakt*, a *Drapériás női torzó*, a *Kötéllel ugráló kislány*, vagy a *Bartók Béla fejportré*. Rendkívül érdekesek azok a — balkezesként — kezdeti festményei, amelyekkel világhírű alkotásokat másolt a művész. Tollrajzai néhány vonallal is sajátos atmoszférát sugároznak (*Bikaviadal, Ágaskodó ló*). Víz-

festményein a virágcsendéletek végtelen tisztaságot és friss derűt sugároznak. Napjaink panaszokkal és gondokkal sűrített világában szinte hihetetlen a tény: Ferenczy Béni egyetlen művén sem foglalkozott magával, a vele történt tragédiával, kinkeservessé megnehezült életével. A hazai szellemi élet kiválóságai, Nagy László, Pilinszky János, Illyés Gyula, Weöres Sándor, Juhász Ferenc, Hubay Miklós tisztelgő elismeréséről a Ferenczy Béninek dedikált, tárlókban látható kötetek tanúskodnak.

Külön érdekesség, hogy a kiállítás megnyitására rendkívül fontos könyv is megjelent *„Balkezében is elfér a világ” — Ferenczy Béni utolsó alkotókorszaka* címmel. A Jelenits István írta köszöntőt követően a szerkesztő Gulyás Dorottya nagyszerű tanulmánya olvasható Ferenczy Béni utolsó alkotókorszakáról. Az ezt követő irodalmi válogatás (versek, novellák, publicisztikák, levelek) igazi olvasmányélményt jelentenek — mind az irodalmat, mind a képzőművészetet kedvelőknek. A kiadvány egyben katalógusul is szolgál, hiszen bőséges válogatást nyújt a művész balkezes korszakának grafikáiból, és tartalmazza valamennyi, e korszakban született plasztikai alkotását. Minden mű fényképe mellett megjelölésre került mérete, őrzési helye és — közgyűjteményi tulajdon esetében — leltári száma. A forrásértékű könyvet a Ferenczy Bényt ábrázoló archív képekből válogatott, a nagyközönség számára eddig javarészt ismeretlen fényképek zárják.

A szakmai hozzáértés mellett remek ízléssel és értő lélekkel rendezett tárlatot Pilinszky János csodálatos sorai kísérik: *„...élete omladékán, érzékeinek romjain újra jelentkezett bizalmas angyala, gyanútlan ihlete. Pillanatra megtorpanhatott. Aztán elegedőnek találta azt, ami megmaradt: az árva, tanulatlan bal kezét.”*

Ha valaki rövid időre ki akar szakadni hétköznapjaink rohanó, nem egyszer durva szürkeségéből, érdemes felkeresnie a Molnár-C. Pál Múterem–Múzeum Ferenczy Béni kiállítását, ahol a róla szóló könyv is megvásárolható. (*Ferenczy Család Művészeti Alapítvány, Budapest, 2017*)

PROHÁSZKA LÁSZLÓ

ANNA. VÁLTOZATOK SZÉKELY ASSZONYSORSRA A székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum kiállítása a Nemzeti Múzeumban

Kiállítást rendezni egy huszadik századi székely asszonysorsról: mit lehet megmutatni ebben a keretben? Kit válasszunk a sok falusi paraszt-

asszony-életútból? A hagyomány normái között meghúzódot, az attól elrugaszkodót, a városba költözőt, a cselédnek állót? Ki a jellemzőbb: az-e, aki benne marad abban, amiben felnőtt, hogy aztán magányosan várja hazalátogató gyermekeit és unokáit, vagy az, aki tevékeny részt vállal egy új társadalmi rendszer, egy új ideológia hódító terjeszkedésében? Vannak-e érvényesen és felmutathatóan tipikusnak mondható életutak? Vállalható-e a kiemelés kockázata, egyetlen élet tárgyiasítása kiállítási eszközökkel?

Fiatál székelyföldi muzeológusok (Miklós Zoltán, Kinda István, Vajda András, Szócs Levente, Salló Szilárd) hozták létre az ANNA című néprajzi kiállítást Székelyudvarhelyen, amely 2017 novemberétől 2018 áprilisáig a Nemzeti Múzeumban látható (jegyezzük meg, ilyen vendégkiállításra 1920 óta még nem volt példa). Székelyföld: klasszikus néprajzi gyűjtőterület, ahol másfél évszázada folklórkutatók és muzeológusok felhalmozták mindazt, amivel aztán a nagyközönség is megismerkedhetett a klasszikus balladakincstől a csergékig, a szólásoktól a festett bútorokig. A magunk módján mindnyájan „ismerjük” ezt a világot. A megszokott gondolkodási minták erősek, a sztereotípiák mindenütt fellelhetők, akár a rajongó nosztalgizálás, akár a csúfondáros lenézés környékén.

Sémáktól elszakadva a kiállítás kurátorai új lépésre szánták el magukat. Saját maguk komponáltak életutat, amelyhez nem egy, hanem sok életutat vettek alapul. S hogy a szerkesztés merészebb legyen: egy ponton két irányba gondolták tovább az életet, hogy egy harmadik merész döntés nyomán végül mindkettő ugyanoda érkezék meg: egy lakótelepi panellakásba, a szabvány bútorok közé, ahol már nem kell gondoskodni vízről-tűzifáról, teljes a komfort.

Az 1920-ban született lány a budapesti kiállításban tizenhét évesen kerül válaszút elé: megtartja vagy elveteti csábításból fogant gyermekét? Akárhogy lép, normaszegő és kivetett, aki boldog életre aligha számíthat. A család és a falu ítéletének súlya alatt csak rossz vagy még rosszabb megoldás adódik előtte. Az egyik folytatásban a gyermekét megtartó lány férjhez megy egy szomszéd falu vénlegényéhez, akit később annak rendje-módja szerint „elápol”, a kevés paraszti vagyont a kollektivizáláskor elveszik, a fiú pedig húsz évesen külföldre szökik; az asszony városba kerül, gyárban dolgozik, idős korát pedig magányosan éli egy panellakásban. A másik ágon a gyermekét elvetető lány cselédnek áll egy kolozsvári polgárcsaládnál, akiket 1944-ben elhurcolnak, ő pedig beáll az elvtársak közé, brosúrákat olvas, téeszt szervez, íróasztalhoz ül — aztán ő is bekerül a panellakás komfortjába. Udvarhe-

lyen ANNA még másról döntött: a gyerek sorsát a bába „elrendezte”, s az volt a kérdés, falujában marad-e vagy városra megy. A budapesti kiállítás a hangsúlyt korábbra helyezte, itt már nem falu-város, hanem élet-halál között kell választani.

A kiállításban „tipikus” tárgyi környezeteket láthatunk. A kezdő székelykapu megadja az alaphangot; a gyerekkor jelzésszerű bemutatása után a csűrben pörög-forog a tánc, megtörténik a csábítás; a feszület és a térdeplő pedig az ártatlan élet elhagyása, a tragédia kezdete. Tovább az egyik irányba tágas polgári ebédlőbe érünk, az asztalt gondos kezek terítik meg és merik tányérba a gőzölgő levest. A komódon ott ül a sárga csillagos játék maci, odébb az útra készített bőröndök. A sarokban cselédszoba: ágy, mosdótál, éjjeliszekrény. A válaszúton a másik irányba indulva parasztház szobája fogad, a tűzhelyben piroslik a láng, s az asztalt itt is éppúgy megterítik. Az „idilli” környezetek nemcsak személyes, hanem társadalmi összeomlásban folytatódhatnak: az elvtársak világa a plakátokban, brosúrákban, a hivatali íróasztalban; a rekvirálás és kollektivizálás világa az elhurcolásra összehordott zsákokban, megpakolt szekérben, majd kis átmenet után következik a végállomás, a magány, ahol már senki sem terít asztalt.

A kiállítást nem szakítja meg felirat, az életút részleteit a látogató fülhallgatón hallgathatja (Bocskor Bíborka hangján). Kétségtelen, hogy egy ‘tipikusnak’ szánt életút olykor némileg sematikusnak érződik, de biztos, hogy minden eleme a valóság rögzös darabjaiból van összerakva, sehol sem hőkkenünk meg, hogy ez más ‘sok’. Aki pedig kijön, eltöprenghet rajta, hol vannak az élet súlyos válaszútjai? Mi következik a nem kívánt gyerek melletti vagy elleni, meg nem változtatható döntés, a női élet igazi útkereszteződése után? Milyen súlyosak a felnevelő család és falu ítéletei, ha ezen a ponton semmilyen megértésre nem számíthat a magát megadó fiatal? Marad-e szabadság, vagy csak a kényszerpályák? Hová lesz az életút egysége, felvállalható teljessége? Milyen drámai módon találkozik össze a két életút a magányban, ahol a komfort bizony csekély vigasz. S ha fel is hangzik az ima — milyen kiáltóan kimarad mindebből a megváltás... (A kiállítás április 29-ig tekinthető meg.)

MOHAY TAMÁS

HEGEDŰS GYÖNGYI: A PONT FELETT

Találkoztam a kor emberével, és köszöni szépen, ő nagyon jól van. Tudja, hogy a Nap nem egy istenség, ami minden reggel a tengerből születik